

KROKODIL DENDI

Kada varvari prilaze prestonici, opasnost ne preti samo od kosmatih ratnika sa kravljim rogovima na šlemovima, već i od vandalizacije jezika carstva. S hordom dolaze njeni bardovi, kao i uobičajeni pratioci vojske. Ono što je iritirajuće kod ovih bardova nije to što slave jezik plemena (to je očekivano), već to što mogu da recituju duge pasaže carske literature kao da pripada njihovom narodu; i to sa zadovoljstvom, čak ljubavljiva koja nagoni rumenilo u obraze civilizovanog čoveka. Horda dolazi iz divljine sa kopljima i kamilama, ali i sa kakofonijom lonaca i šerpi iskvarenog provincijskog vokabulara. Zbog svega toga branioci pozivaju bardove na večeru. Ukrašavaju njihova dlakava ramena akademskim lentama. Fascinirani su škrgutima i zvižducima njihovog naglasaka, istovremeno ostajući zapanjeni njihovim obrazovanjem. Ali, hramovi nisu oskrnavljeni, grad je nedirnut, jer i varvari imaju iste manire za stolom i svakako nameravaju da se vrate kući.

Ako se kosmata, beskrajna horda oštrih slova i zlokobno odjekujućih heksametara uzdigne nad horizontom i krene ka prestonici engleskog jezika, dobićete kao u sceni iz filma o pobesnelom Maksu, nešto od kosmate lepote, elegancije i težine pesama Lesa Mareja. One drhte na stranicama. Ostavljaju tragove kao mašine iz kućne radionice. Nesigurne su i čine druge nesigurnima. Mogu da budu prikazivane kao ekscentrični, ali praktični izumi, kojima samo gospodin Marej zna da upravlja.

Možete ga zvati Les. Siguran sam da vam neće zameriti. Taj varvarski običaj, varvarska navika da se novi i najverovatnije privremeni poznanici oslovljavaju ličnim imenima već u drugoj rečenici, izaziva grč na licu prestonice. I danas je to način da se Amerikanac razlikuje od Engleza. I upravo ta formalnost, težnja da se napreduje sporo, razlika u strategijama slična razlici između rukovanja i naklona uticala je na ishod Američke revolucije. Zbog toga Australijanci osećaju da su slični Amerikancima. Možda varvari nisu u stanju da se snađu sa trećim licem. Niko ne zna zašto. Možda to treba dovesti u vezu sa prostorom; nekako, što je geografski region prostraniji, vokabular je skromniji. Primer su jednosložni uzvici mornara, kauboja ili istraživača divljine. Mada to, naizgled, pretvara Mareja u akreditovanog barda australijske divljine, neku vrstu Krokodila Dendija. Divno je što njegove izabrane pesme *Žargonska republika*, iako govore varvarskim akcentom i tonalitetom, imaju dovoljno širine i prijatnosti da zvuče razgovetno, nasuprot mitu o ćutljivom čoveku iz divljine.

Ako povežemo ovo odbacivanje trećeg lica u gramatici sa ravnodušnošću koja prati istoriju, koja odbija da je posmatra kao plemenitu iako jalovu, već pre kao gomilu ruševina kroz koju se šeta u bermudama, prići ćemo bliže Lesu nego gospodinu Mareju. On čak ima i pesmu o bermudama. Njen naslov je „San o tome da zauvek nosim bermude“. To je duga pesma koja se završava stihovima:

*...u meditativnoj šetnji
među zelenim stablima, kroz travnatu šumu
ka mirnom moru
dok gledam preko u nastavak ovog velikog ostrva
i buduće teme.*

Čitaocē, ovo nikako ne znači da možeš da ga obgrliš ili da obuhvatiš predele njegove mašte, jer Marej je ogroman čovek ogromne pameti. To samo znači da su njegove pesme veoma prijemčive baš kao što je to slučaj sa Kiplingovim pesmama. (Mrtvog nije potrebno posebno predstavljati.) Njegova tema je istorija, a naš odnos prema njegovoj erudiciji je zdrav i jasan. Svi varvari imaju tradicionalne prethodnike; ali Marej vodi računa da sve počnije otvoreno, da poziv za ulazak u žargonsku republiku nije srdačna zdravica uz pivo: „Dobrodošli u Australiju“, već poziv za ulazak u dušu da bi se osetila svežina bilo kog dela sveta od Sidneja do ruševina Rima, baš kao i Vitmenov, poput horizonta širok, naslov *Vlati trave*.

Jezik trave je žargonska republika, fenomen (i suprotnost) dnevnog meseca, moćnog u svojoj upornosti, ushićenog u svojoj ravnodušnosti prema digitalnom vremenu. Za Mareja, duša, ljubav i čovečanstvo nisu samo reči. To nije nešto u šta čovek veruje. To je nešto neutralno, sudbinsko, to je ono što mi jesmo. Knjiga *Dnevni mesec* posvećena je slavi Boga. Poslednji bard koji je napisao takvu rođendansku čestitku Svemogućem, ako izuzmemo posvetu Dilana Tomasa u sabranim pesmama, verovatno je bio neki monah, i to ne asketa, već lutajući fratar koji je sa zanimanjem posmatrao svet, najverovatnije franjevac. Danas u engleskom jeziku ne postoji poezija tako ukorenjena u sakralnom, tako olistala u svojim zadovoljstvima, a opet tako intimna i tako raspricana:

*To su naše godišnje posete širinama
Pirinča, kerozina i pomirenja...*

*...nametljivo, srcestežuće godišnje doba
ovde na južnoj obali monsuna.
Dok papirnom cvetu, hibiskusu
opadaju braon laticice, mi zaboravljamo
godinu, kao što neko zaboravlja bolest.
Sparni dani više nikada neće doći
ne sada, kada smo videli prvi džemper
navučen na lepotu podele
i pod bezbrojnim kapljicama kiše uzdignuto
krzno mačka, na verandi, u hladnoj noći.*

Ili:

*...oslušni crne frojdovske plaže; one traže miljama dugačke rošave
kamene kupole čiste nafte, Svetog Pavla u dubini. Mnogo je
pogrešnih brojeva na geofonu, ali doneli su nam rastojanje, čak i automobilom.
Svaka mašina je ljubav i pravi odgovor.*

Postoji razlika između vitalnosti i energije. Vitalnost može da bude mašta koja diže tegove. Energija je magija koja levitira predmete. Kipling je bio vitalan, Hopkins je bio energičan. Ono što se naziva „buka“ u poeziji javlja se čak i kad tako veliki pesnik kao što je Jeyts pokuša vitalnost da prevede u energiju. (Sam je pisao da „iz svađe sa drugima proističe retorika, iz svađe sa samim sobom proističe poezija“.) Vitalnost je ta koja čini bučnim „Brodolom Nemačke“ za razliku od Hopkinsovih religioznih soneta. Razlika između vitalnosti i energije je, jednostavno, razlika između Emili Dickinson i Volta Vitmena. Dickinsonova ima tako puno energije da može da dozvoli sebi da bude kratka, dok Vitmenovi vitalni i srčani izleti mogu da umore baš kao da je vođa kampa koji poziva sve nas, umorne dečake, da prošetamo do Indijanskog jezera, dok bismo mi radije sedeli kraj vatre i izučavali nekog crva ili vrapca gospođice Dickinson. To je, da bismo bolje shvatili suštinu, jedan od razloga zašto je u ovom vremenu prigušenih solilokvija, blago mučnih monologa, neko energičan poput Teda Hjuza pogrešno shvaćen kao „bučan“ pesnik. Buka je atribut slave. „Kličite bučno Gospodu, svi narodi.“ Ali, savremeni stih u svojoj skromnoj egocentričnosti je prigušen i odvraća lice od strahopoštovanja.

Postoji poznata Birbomova karikatura Vitmena koji izaziva američkog orla da preleti ispred turobne i skeptične kraljice Viktorije. Pozicija Lesa Mareja u današnjoj australijskoj književnosti preuzima taj rizik. Ali on zna da, ako bi postao bard moderne Australije, ako bi slavio njena prostranstva i prošlost kažnjeničke kolonije, stvarao bi samo predvidljivu buku. Patriotski aplauz. Ali snaga i upornost njegovog slavljenja je religiozna i ne opterećuje nas, jer on čini nešto sasvim obično, nešto izrecivo u žargonu, a opet tako sudbinsko da nagoni kritiku na povlačenje: on čini poeziju svetom.

Čovek koji poznaje pustinju veruje u izvore. Mi naše izvore otvaramo slavinama i svakidašnjošću i familijarnošću umanjujemo elementarnu svetost vode. Ako Marejeva poezija kulja, onda neka je blagoslovena, jer to nije kuljanje naftnog izvora, niti druželjubivo ćaskanje, već udarac štapom o stenu pustinje. Ona ne može da zadrži svoju snagu:

*San okružuje, upijen je u ovaj svet. Nije mu podređen.
Mi proističemo iz njega; živimo dodirujući ga i u skladu s njim; vraćamo
se u njega, konačno, kroz mučne odaje dremeža.*

*U našoj glavi su škrge za život u snu; moramo da ih vlažne sačuvamo od
devetonočnog bezmerja, ili će snovi postati stvarnost i zarobiti nas.
Poreci ili se sakrij među plitke strašne snove, i možda se oni neće ostvariti.*

Verovatno bi Mareju bilo lakše da bude hermetičan, da se uvije u neku strasnu pustoš svoje podsvesti daleko od mašina i korupcije civilizacije, da igra zahvalnu ulogu belog Aboridžina, da materijal za svoje pesme nalazi u mitu. Ali one hvale tehnologiju, ne kao čudo, naravno, već kao deo razvoja ljudske prirode, nešto drugorazredno, ali funkcionalno. One slave te mašine, ne iz daljine kao Vitmenova pesma „O lokomotivi“, ne dive se njihovim linijama i snazi kao da su prikazane na izložbi, već ih poštuju kao funkcionalne stvari koje koristimo i u koje ulazimo. Ekspresionistička poezija iz vremena rane ruske revolucije, u kojoj se mašine slave, ne razlikuje se mnogo od preraphaelizma. Objekt se idealizuje kao

sjaj kroz filter od ćilibara, kao moćna nežnost. Vitalnost se ponovo zamenjuje energijom. Kiplingovo oduševljenje mašinama u pesmi kao što je „Mekedruova himna“ ima politički cilj; na istom je nivou kao O'Nilov *Dlakavi majmun* u kojoj radnik u radnom odelu i sa svetim mrljama na licu postaje superiorniji od klase za čiju je bezbednost odgovoran. Međutim, Marej se raduje zato što je inženjer:

*I ulazeći na jedinu glatku putanju
parobrod klizi pored bučnog brodogradilišta
gde se dešava suprotnost uobičajene aboridžinske
gozbe kitovima, sve sa skelama i oplatama;
dim motora maršira kroz plavu hrastovinu
kraj oboda farmi Džeka Robertsona,
reka se otvara sve više i više,
šiba palubu, automobili iz Vokshola
prepliću se u trubama prigušenim sordinama
zvuk prelazi u vrisak, sečiva giljotine,
kožne fotelje optočene dijamantima
i komode štite nam tela:
obložen britanskim crvenim metalom,
ukrašen mesingom, brod krstari
u unutrašnjost zemlje nepokretnim točkovima.*

Ako u pesmama manje odmerenim nego što je gorenavedena Marejev metar ponekad dobija monotoniju piska umesto ritam srca, to je posledica raspona imperativa širenja. Ponekad nas Marej udari izvorima reči tako samouverenim da postaju zaista šovinistički u svojoj ratobornosti jer insistiraju na tome da čitalac nauči jezik pesme ako misli da putuje kroz prostore stiha. I to ne samo da nauči jezik već i dijalekt:

*Mr Nouveau Jack old man my legs are all paralysed up.
Black smuts swirled weightless in the room some good kind person
Like the nausea of a novice free-falling in a deep mine's cage.*

Nije suština u tome da je rečnik drugačiji. Reči date kurzivom preuzete su iz jednog pisma, dok preostale reči pripadaju engleskom jeziku, a ne specifičnom australijskom dijalektu.

Brzina i prasak reči u stihovima, nagomilane polupoente i slučajne rime su poput vatometa, i tok eksplozija može da se isprati samo ako čitajući pesmu zamišljamo Mareja kako je govori. Svaki uspeli pesnik ima sopstveni glas i na kraju sopstveni naglasak, modulaciju, ton, mada to nije uvek jasno vidljivo.

Ipak, postoji razlika između stvarnog tona u prirodi i njegove imitacije. Imitacija nas samo navodi da primetimo razliku i često nas čini ravnodušnima, poput izazova koji ne želimo da prihvatimo. To je baš ono što iritira i plaši uza zid priterane braniocje jezika prestonice: spremni su da prihvate australijski u korpus engleskih jezika, ali ne žele da prihvate i melodiju na kojoj se bazira. Kada kapije popuste jezik se širi čak i van definisanih granica im-

perije. Jezik ranijih provincija, protektorata i vazalnih kraljevstava mora ipak da vodi računa o drugoj vrsti arogancije, o nekoj vrsti žargonske ili poetske pravde, ili, blaže rečeno, izazova. Moguće je parodirati samo velike pesnike; i upravo je to znak velikog pesnika – Marej je često blizu samoparodiranja.

Iako je Marejeva melodija žargonska, njegov izbor reči nije. On, za razliku od Vitmena, nije stvorio dosledan pesnički metar, otvoren za adaptacije poput onog kojeg su se držali pesnici *Starog zaveta*, ritam koji je istovremeno proročanstvo i zaveštanje. Vitmen objavljuje novu formu, novi dah za svoju novu zemlju, stih dugačak poput novih horizonata, otvorio je poeziju na isti način kao što su istraživači koje je slavio otvarali Ameriku. Ali, ma koliko se ta poezija činila širokom, imala je u svom centru usku didaktičku strast, pretpostavku neizbežnosti u svom jevanđelju, objavu da je za američke pesnike to jedini način da posmatraju stvarnost, pa samim tim i da pišu.

Vitmenovi naslednici nastavili su u tom tonu, didaktičnim glasom, glasom vitalnosti, nasuprot zahtevima energije. Moderna američka poetika puna je uličnih prodavaca, baš kao i moderan američki grad: ovo je jedini metar, ovo je američki način disanja, ovo je promenljiva stopa. Moguće je zastati i posmatrati primere šibicarenja od Paunda do Vilijamsa, do Ginzberga, do Dankana, do Opena, koji izazivaju mlade Amerikance u prolazu da se okušaju, a zatim da nastave dalje, vrteći glavom u neverici, kako su vrištavi postali neki od Voltovih šticećenika.

Ova digresija nema nameru da napadne zamarajuće pamflete koje različite sekte guraju prolaznicima u ruke, već da dramatizuje izazov pred kojim se našao Marej kao australijski pesnik. Iako je podleći prividu da je Australija samo odraz Amerike, jer tu je sve ono što karakteriše Ameriku: energična industrija, klimatska raznovrsnost, nove granice, žargonska neposrednost, moderni gradovi, pustinje, istorija borbi za nezavisnost, prošla zavist prema Evropi zbog veoma stare kulture koju je Vitmen od svojih šticećenika tražio da obrišu kao naplaćene račune. Mora da je zbunjujuće stajati između Kiplinga i Vitmena. Potrebno je izbeći elegičnog Kiplinga sa zalaska imperije kao i proročansko buđenje novog sveta (američke Australije); odupreti se jevanđelju objave da postoji nešto što se zove australijsko disanje i australijska pesnička stopa; ogluveti sebe za sve tezge na poetskom bazaru na kojima jedni viču, a drugi prodaju nežne jednosložne reči. To znači da je Marej morao da čeka pravu svetlost da padne preko njegovog uma i stranice, svetlost neoboje-nu niti prosejanu kroz sito patriotizma i krivice. Morala je to da bude obična svetlost: svetlost sunca, svetlost australijskog dana.

To je svetlost koja dolazi sa stranica *Žargonske republike*, jaka svetlost uobičajenosti, skoro bljesak. Marej je mogao odlično da napreduje u karijeri kao elegičan pesnik, ali on to nije. Umesto toga stvorio je sintaksu koja vari gvožđe i pljuje koščice. Ako je uopšte nešto onda je Rimljanin, na način na koji je Ben Džonson bio Rimljanin, ukorenjen u znanje i njim poduprt, visoko iznad uličnih prodavaca poezije. Ne tako davno varvarima su se divili iz daljine zbog nekih njihovih neobičnosti – sirovog šarma, vitalnosti, entuzijazma koji im je dozvoljavao da nedefinisano kliču Bogu u ime prestonice nazvane Književnost – nešto što dendiji i evnusi carstva više nisu mogli. Iako je čuti bilo koji od tih glasova kako nagoni Mareja da peva tiše. Ali on je pesnik čija je dužnost, i on to ponavlja neprestano (čak i zamarajuće, ako hoćete), da slavi. Pesnik koji je i sam bio slavljn, ali koji će, na zaprepašćenje svojih poštovalaca, radije otići kući i pisati ovako:

*Izležavanje je, u svari, besklasno. To je Džon Kristofer Frederik Marej koji je u kaputu i čizmama zaspao u najboljem krevetu svog suseda ali nije povratio:
izležavanje ne liči na Kaluma, koji je šetajući se kroz predsoblje naše kuće, ponovo otkrio Draperije. Pre liči na
Beatris Majls koja prelazi dvanaest hiljada istog u taksiju,
Zabranjeno Muvanje, Zabranjeno Udaranje Životinja, Zabranjeno Prekoračenje Brzine, na omotu ploče gde u dva zamaha čita Šekspirove sonete.
Slika moje zemlje. Bila bi da je bilo tako.*

Ali i ovako:

*Ova brda su drevni kameni bogovi
Što mole da postanu književnost.*

Izvornik: Derek Walcott, "Crocodile Dandy", The New Republic, 6. februar 1989, br. 200, str. 25-28.

*(S engleskog prevela **Marija Rakić-Šaranac**)*